

Nagrade in priznanja

Za svoje literarno delo je Tone Partljič med drugimi priznanji prejel:

- leta 1980 nagrado Prešernovega sklada (za satirično komedijske igre: *Ščuke pa ni, Ščuke pa ne, Oskubite jastreba*)
- leta 1982 Levstikovo nagrado za zbirko avtobiografskih črtic *Hotel sem prijeti sonce*
- leta 1984 Grumovo in Sterijevo nagrado (*Moj ata, socialistični kulak*),
- leta 2006 Glazerjevo nagrado za življenjsko delo
- leta 2006 zlati red za zasluge Republike Slovenije
- leta 2008 nagrado Frana Milčinskega Ježka za življenjsko delo.

(Besedilo je Darka Tancer-Kajnih sestavila iz predlogov za Prešernovo nagrado, ki sta ju pripravila ZPMS in Mariborska knjižnica)

MLADINSKA KNJIŽEVNOST TONETA PARTLJIČA¹

Literarna dela Toneta Partljiča, ki sodijo v mladinsko književnost, lahko po motivno-tematskih značilnostih delimo v tri skupine: eden temeljnih elementov pisateljevega mladinskega ustvarjanja je avtobiografskost, ki je v obravnavanih delih usmerjena na motive iz njihovega otroštva, glavni lik je otrok/pisatelj/pripovedovalec v času svojega otroštva (*Hotel sem prijeti sonce*, *Slišal sem, kako trava raste*), drugo skupino predstavljajo biografije (o Prešernu, Cankarju in Maistru) in tretjo avanturistična proza (*Dupleška mornarica*, *Maša in Tjaša*).

Uvod

Tone Partljič je doslej je izdal osem mladinskih literarnih del, njegovo pisanje za otroke in mladino tvori tri žanrsko homogene skupine: spominsko, avanturistično in biografsko prozo. Posebej velja izpostaviti zbirko avtobiografskih črtic *Hotel sem prijeti sonce*, za katero je Partljič leta 1982 prejel Levstikovo nagrado, ter biografijo o Rudolfu Maistru *Deklica in general*, s katero je bil nominiran za desetnico 2014.

Eden temeljnih elementov mladinskega ustvarjanja Toneta Partljiča je biografskost, ki je v obravnavanih delih usmerjena na motive iz avtorjevega otroštva ali se navezuje na otroštvo obravnavanih realnih oseb iz slovenske kulturne zgodovine, glavni lik je otrok/pisatelj/pripovedovalec v času svojega otroštva, pri biografskih delih pa avtor poudarja predvsem tisti del življenja, ki je pomemben za prepoznavnost neke osebe v slovenski kulturni zgodovini, izjema so tista Partljičeva dela, ki sodijo v tip avanturistične književnosti.

¹ Besedilo je prilagojeno poglavje iz knjige o mariborski peterici (Andrej Brvar, France Forstnerič, Drago Jančar, Marjan Kramberger in Tone Partljič), ki bo izšla pri Kulturnem centru Maribor (v zbirki Frontier).

Mladinska dela

Zbirki črtic *Hotel sem prijeti sonce* (1981) in *Slišal sem, kako trava raste* (1990) sodita med avtobiografsko prozo. Obe zbirki sta spominski, pri čemer Partljič na nek način idealizira čas svojega otroštva in vrednote, ki so takrat veljale, predstavi kot idealnejše od današnjih, po drugi strani pa so njegovi spomini pogosto obarvani humorno in ne vsiljujejo moralnih nauk. Zaradi časovnega odmika od dogodkov je avtorjeva distanca do gradiva logična, domišljena je s stališča odraslega, vendar pa Partljičeva pisava natanko izrisuje družbene in družinske odnose v času avtorjeve mladosti. Partljič se v zgodbah vrača v rojstno Pesnico, še popolnoma ruralno, polno travnikov, njiv, gozdov in bistre vode, povezavo z mestom (Mariborom) pa je pomenila železniška proga. Avtor opisuje težko življenje svoje družine, čudenje nad *velikim* svetom, kadar se odpravi iz domače doline, seveda z vlakom, ter življenjska spoznanja, ki jih otroški pogled na svet pač po svoje 'predela'. Prvoosebne kratke zgodbe imajo natančno določen književni čas in književni prostor, močno pa je poudarjena čustvena plat dogodka: veselje, žalost, strah, sram in paleta drugih občutkov, ki jih avtor kljub komični perspektivi, zelo natančno izpričuje (npr. tema črtice *Nakup čevljev* je revščina; avtor opisuje, kako je v njihovi družini nakupovanje v Mariboru bilo zmeraj skrbno načrtovano, povezano z nekajtedenskimi pripravami in pogovori, kaj kdo res potrebuje). V črtici *Črni kruh ob progi* Tonček že obiskuje mariborsko nižjo gimnazijo in tako postane vozač, kar ga zaznamuje:

Do nas vozačev so imeli mestni otroci poseben odnos. Jaz sem se kar dobro učil, a jim nisem bil nikdar enak. Biti vozač je pomenilo vstajati zjutraj ob pol šestih in teči na vlak; to je pomenilo biti vedno blaten in premočen, biti lačen in obedovati šele ob štirih popoldne, ko so bili mestni otroci že siti iger ali pa so že napravili naloge. Biti vozač je pomenilo nositi še dolgo v pomlad visoke blatne čevlje, ker je na deželi blato, pomenilo je biti nekje zadaj, na robu, napoti vsem ... biti kmet (Partljič 2005: 58).

Ta sram, da nikoli ne bo enak, pisatelj poglobi z opisom izleta, na katerem vrže svoj sendvič z domačim kruhom skozi okno vlaka, ker se sramuje, da nima kupljenega sendviča, šele potem se zave odrekanja (Partljič 2005: 60):

Že prej sem se tiho sramoval, sedaj pa sem bil ves potlačen. Kaj mi morajo res šele drugi pokazati, da je naš kruh zlat? Natanko sem vedel, da doma ne bo mesa za voznika, da bo imel ata ob košnji samo domačo mast, da ne bo kaj ponuditi, če pride kdo na obisk.

Mestoma, predvsem kadar izrisuje družbene razmere, postane zgodba trpka ali celo grenka. Gotovo je v prvi zbirki najbolj pretresljiva črtica *Tetica, jaz sem te zdaj prišla*, ki je pripoved o otroštvu Partljičeve mame, to je do skrajnosti boleč spomin – pravzaprav spomin spomina – na doživljanje krivic, fizičnih kazni, obrobnosti nezakonskega otroka. Petletna Micika mora pasti živino pri kmetu, kjer z mamo stanujeta. Od vedno čuti, da je nekako odveč, čeprav še ne razume čisto dobro, zakaj je tako. Ko jo kmet drugič pretepe in je mama ne brani, zbeži k prijazni ženski, ki je vedno, kadar je šla Micika mimo njene hiše, rekla, da bi takega otroka tudi ona rada imela (Partljič 2005: 14):

Ostala je pri njima, dokler ni zrasla in si šla sama služiti kruh. Potem je spoznala manjšega moškega, ki je bil tudi brez staršev, ker so mu še kot otroku umrli, in je tudi živel pri tujih ljudeh. Njima smo se rodili sestra, brat in jaz.

V avanturistično-socialni povesti *Dupleška mornarica* (1996), ki jo je podnaslovlil *Mladinska povest z reke Drave*, je Partljič orisal razmere v tridesetih letih dvajsetega stoletja. Prigode glavnega protagonista, osirotelega najstnika Frančka Petriča, je strnil v nekaj dni. Socialni del povesti se nanaša na Frančkov iskanje svojega mesta po maminini smrti, njegovo srečanje s splavarji, z Duplekom, z očetovim bratom (gostilničarjem in županom Rudolfom Petričem), ovdovelo Joštovko in štirinajstletno rdečelaslo Barbaro. Avanturistični del Partljičeve pripovedi – kako trije dečki, Franček, Angel Grmek in Lojz Golob, ustanovijo Dupleško mornarico, ukradejo splav, nasedejo pri Sračincu in kljub temu uspešno prodajo les Biškupu, pri katerem služi Barbara – se z neverjetno pripovedno energijo razreši v srečen konec. Povest se navezuje na tradicijo slovenske pustolovske mladinske proze s kolektivom otrok kot pozitivnim moralnim imperativom, kakršno poznamo že od *Bratovščine Sinjega galeba* (1936) Toneta Seliškarja naprej. Osrednji dogodek je kraja splava, a ima to sicer izrazito negativno dejanje ves čas pozitivno konotacijo, saj gre za plemenit cilj poprave krivic (pravično razrešitev dogodkov). Tretjeosebni avktorialni pripovedovalec predstavi zgodbo v hitrem tempu, ki ustreza kratkemu času dogajanja. Partljič v sintetično zasnovano zgodbo vloži folklorno besedilo, in sicer povedko o karakterju treh slovenskih rek, opozoriti pa velja tudi na njegov subtilen opis lika profesorja (to je Anton Ingolič). Zgodba je hkrati opozorilo o pomenu pravičnosti, poštenosti in prijateljstva ter poklon reki Dravi.

Med daljša prozna besedila sodi tudi delo *Maša in Tjaša* (1999), pripoved, ki je edina v Partljičevem opusu za otroke in mladino postavljena v sodobnost in mestno okolje (Ljubljana), lik Mašinega dedka ima veliko avtobiografskih elementov. Tudi v tem delu odsevajo družbene razmere, saj Tjašin oče, ki je tajnik politične stranke, nasprotuje, da se njegova hči druží z Mašo, katere dedek je poslanec druge stranke. Deklici zato pobegneta v Pesnico, saj je Maši dedek pripovedoval o svojem rojstnem kraju, ki da ozdravi dušo. Ob hitrem nizanju avanturističnih dogodkov se deklici še isti večer vrneti v Ljubljano, Tjašin oče pa sprevidi svojo zmoto: politika ni stvar otrok in njihovih prijateljev.

S stališča biografskega tipa zgodovinskega žanra je Partljič posebno pozornost posvetil generalu Rudolfu Maistru, saj je napisal njegovo biografijo z naslovom *General* (2006), namenjeno najstnikom, nato pa še krajše delo *Deklica in general* (2011), namenjeno otrokom v predbralnem in zgodnjem bralnem obdobju. Tretja biografija predstavlja Ivana Cankarja, njen naslov je *O Ivanu in Ani* (2013) in je prav tako izšla v slikaniški obliki. Partljič je izdal tudi poljudno biografijo o Francetu Prešernu z naslovom *Največji slovenski pesnik in Slovenci* (2013). Slikanici o Maistru in Cankarju sta izšli v zbirki Znameniti Slovenci, v kateri je izbrana oseba predstavljena hkrati na dva načina: na lihih straneh je poljudnostrokovna biografija, na sodih straneh pa literarna zgodba, ki se tematsko navezuje na življenjepis izbrane osebe (Maister, Cankar). V obeh knjigah sta grafični podobi življenjepisa in zgodbe različni, tako bralec lažje sledi posameznemu delu besedila. V *Deklici in generalu* podaja Partljič precej natančen Maistrov življenjepis, s poudarkom na letu 1918, ko je general prevzel vojaško oblast v Mariboru, ustanovil Slovensko vojsko ter s svojimi borci ubranil severno mejo. Imel je bogato knjižnico, ki je danes v lasti Univerzitetne knjižnice Maribor, na Zavrh v Slovenskih goricah pa so domačini uredili spominsko sobo, vsako leto pripravijo tudi prireditev v njegov spomin. Rudolf Maister je bil tudi pesnik, ki je napisal pesem o (desetletni) Katrci, njena resnična zgodba o poznanstvu z generalom je zapisana v literarnem

delu slikanice. Partljič je dodal še poglavje Za konec, v katerem je izrazil osebno spoštovanje do generala Maistra in njegovih borcev. Slikanica *O Ivanu in Ani* v biografskem del vsebuje podatke o Ivanu Cankarju, v besedilu najdemo tudi odlomek Cankarjevega pisma Ani Lušinovi in odlomek njenega pisma Cankarju ter odlomke pesmi, ki jih je Cankar posvetil Anici. V leposlovnem delu je Partljič čustveno pretresljivo opisal Ivanovo in Anino ljubezen in njuno nikoli izpolnjeno hrepenenje po skupnem življenju. Vse to poveže z mavrico, za katero se zdi, da sega od Ivanovega do Aninega groba in ju povezuje kakor mavrica, ki povezuje grobova nesojenih ljubimcev v delu, ki ga pisatelj Klemen ravno prevaja.

Tonetu Partljiču je vsekakor potrebno priznati, da ima izbrušen občutek za socialno pravičnost in dobroto, kar se odraža tudi v njegovi mladinski prozi. Avtor spoštuje tradicijo, ki jo je oživil skozi spomine in biografije, predvsem pa so zanimive podrobnosti (karakterne, situacijske), s katerimi predstavlja predvsem dobro v literarnih likih.

Sklep

Avtobiografska proza je pripoved o avtorjevem lastnem življenju, njena temeljna značilnost je, pravi Biti,² da je »pripovedovana s celotne časovne distance, ki omogoča pregled nad celoto življenja.« Gre torej za (Biti 1997: 16) »notranjo perspektivo subjekta, ki je v prikazovanju dogodkov in nazorov navezan predvsem na svoje lastne izkušnje.« Takšno perspektivo je uporabil Partljič v zbirkah kratke spominske proze. Avtor v delih omenja spomine na otroška leta, ki jih je preživel na Štajerskem (Pesnica, Maribor), nekatere njegove pripovedi pa imajo skupno dogajališče, to je reka Drava, ki jo omenja tako v avtobiografski kratki prozi kakor tudi v avanturistični povesti *Dupleška mornarica*, v kateri ne gre za spomin, temveč se o reki pogovarjata profesor Anton in Franček, ko sta sama na splavu (Partljič 1996: 53):

»Kaka lepa tišina je tu na Dravi!«

»Saj. Toda če dobro poslušate, se tudi ta tišina sliši ... Tudi tišina ni čisto tiha ...«

»Kako?« je zategnil profesor. »Saj govoriš ko kak filozof ...?«

»Poslušajte, zmeraj se kaj sliši ... Če ne drugo, pa vsaj potuhnjeno pretakanje vode ...«

Tone Partljič zajema v spominski prozi čas otroštva in mladostniškega (srednješolskega) obdobja. Druga Partljičeva dela časovno in krajevno niso enotna, kar izhaja iz žanrske pripadnosti del: v avanturistični prozi se v delu *Dupleška mornarica* vrača v preteklost, povest *Maša in Tjaša* se dogaja v sodobnosti, večinoma v mestnem okolju, čeprav je Pesnica prispodoba za razrešitev vseh težav; biografska proza se že po svojem temelju navezuje na čas življenja osebe, ki jo avtor predstavlja (Prešeren, Cankar, Maister), v slikanicah o Maistru in Cankarju sta dodani zgodbi o Katrci in o prevajalcu pravljice.

Dragica Haramija

² Vladimir Biti, 1997: *Pojmovnik suvremene književne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.